Rapportage

CAOP
Postbus 556, 2501 CN Den Haag
Lange Voorhout 13, 2514 EA Den Haag
KVK-nummer 41158878
Ons kenmerk: 22.008.6

Zelfreflectie paritaire commissie Chroom-6 Defensie

Samenvatting en conclusie

Deze notitie bevat de zelfreflectie van de paritaire commissie aanpak problematiek Chroom-6 (in het vervolg: de commissie).[1] De zelfreflectie betreft de samenstelling, organisatie en werkwijze van de commissie en haar taken zoals die bij het instellingsbesluit[2] zijn opgedragen. Voorts reflecteren de commissieleden op de impact die de commissie met de uitvoering van haar taken heeft gerealiseerd én de lessen die naar hun mening kunnen worden getrokken voor eventueel toekomstige commissies. De zelfreflectie is uitgevoerd door het CAOP op basis van individuele interviews met de commissieleden, voormalige commissieleden en enkele sleutelfiguren bij Defensie.

In algemene zin zijn de commissieleden tevreden over de wijze waarop de commissie heeft gefunctioneerd en de aanbevelingen die op basis van het onderzoek onder leiding van het RIVM zijn opgesteld. Kanttekening is dat de werkzaamheden van de commissie aanzienlijk langer hebben geduurd dan aanvankelijk verwacht. Belangrijkste oorzaak hiervan was de complexiteit van de onderzoeken die door het RIVM zijn uitgevoerd en de hiervoor vereiste zorgvuldigheid en volledigheid. Het geduld van menigeen, niet in de laatste plaats van de (oud-)medewerkers en nabestaanden zelf, is behoorlijk op de proef gesteld. Aan de kwaliteit en zorgvuldigheid van het onderzoek is prioriteit gegeven, allereerst ten behoeve van een solide basis voor de uitkeringsregeling voor getroffen medewerkers en hun eventuele nabestaanden, maar ook om hen duidelijkheid te kunnen geven en hun vragen te kunnen beantwoorden.

Aan de aanbevelingen van de commissie is opvolging gegeven door de vakbonden en Defensie als werkgever. De belangrijkste aanbeveling betreft de totstandkoming van een collectieve uitkeringsregeling. Dit was geen taak van de commissie. Het gaat om een rechtspositionele regeling die in het Sector Overleg Defensie (Defensie en vakbonden) is besproken en vastgesteld.

De uitkeringsregeling in combinatie met de aandacht voor nazorg voor mogelijke slachtoffers en hun nabestaanden, én het advies aan Defensie om op alle niveaus in de organisatie optimale aandacht te vragen voor veiligheid op de werkplek, zijn een logisch gevolg op de constatering van de commissie dat de zorg van Defensie voor een veilige werkomgeving te kort is geschoten.

[1] Naast de gezondheidsrisico's van het werken met Chroom-6 heeft de commissie zich ook bezig gehouden met de gezondheidsrisico's van CARC (afkorting van Chemical Agent Resistant Coating).
[2] https://puc.overheid.nl/mp-bundels/doc/PUC_325000040000_10/1/

Blijvende aandacht hiervoor is belangrijk, temeer omdat in het verleden is gebleken dat de aandacht voor gevaarlijke stoffen onder invloed van bezuinigingen kan verminderen. Voor Defensie is duidelijk dat de zorg voor de veiligheid en gezondheid op en door het werk een verantwoordelijkheid is van de lijn. Het invullen daarvan en het zorgen voor randvoorwaarden is een onlosmakelijk onderdeel van werkgeverschap en vergt continue aandacht op alle niveaus, ook in geval van andere prioriteiten.

De kennis en ervaringen van de commissie hebben de risico's van het werken met gevaarlijke stoffen ook breder onder onder de aandacht gebracht. Naar aanleiding van het advies van de Onafhankelijke Commissie tROM/Tilburg Chroom-6 heeft de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid actie ondernomen om de schadeafhandeling bij beroepsziekten te vergemakkelijken en de kennisinfrastructuur rondom stoffengerelateerde beroepsziekten te verbeteren (commissie Heerts).[3; 4] De kennis en ervaringen van de commissie en de door het RIVM uitgevoerde onderzoeken naar Chroom-6 hebben in deze ontwikkelingen een wezenlijke rol gespeeld.Met de oprichting van een Landelijk Expertisecentrum voor Stoffengerelateerde Beroepsziekten (LEXCES) worden de kennis en ervaringen over stoffengerelateerde beroepsziekten structureel verankerd.

Het functioneren van de commissie is gebaseerd geweest op enkele basiskenmerken, die in de praktijk goed hebben uitgepakt: (a) de paritaire samenstelling van de commissie, met voldoende mandaat van hun organisaties (b) een onafhankelijk voorzitter, een onafhankelijk communicatieadviseur en onafhankelijk wetenschappelijk expert, (c) een onafhankelijke en eigenstandige positie van de commissie als inhoudelijke opdrachtgever en begeleider van de onderzoeken en daarop gebaseerde aanbevelingen, en tevens eigenaar van het Informatiepunt Chroom-6 Defensie (d) goede onderlinge werkrelaties tussen de commissieleden.

De ervaringen met de samenstelling en werkwijze van de commissie kunnen naar mening van de commissieleden breder worden benut in situaties waarin sprake is van een maatschappelijk groot en complex dossier waarbij voor werkgevers en werknemers of burgers grote belangen op het spel staan. In dit licht bevat deze zelfreflectie een aantal lessen op het vlak van expertise en ondersteuning, rolduidelijkheid van deelnemende partijen, borging van de uitkomsten van het proces, en het belang van communicatie gedurende het gehele proces.

[3] Zie: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/14/rapport-commissie-vsab
[4] Zie: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/04/15/advies-verkenning-kennisinfrastructuur-stoffengerelateerde-beroepsziekten

Inleiding

Vanaf 1 maart 2015 tot het voorjaar van 2022 heeft de paritaire commissie aanpak problematiek Chroom-6 (in het vervolg te noemen: de commissie) uitvoering gegeven aan de haar door de minister opgedragen taken (zie bijlage). Deze zelfreflectie gaat in op het functioneren van de commissie en het realiseren van impact. De rapportage is op verzoek van de commissie opgesteld door onderzoekers van het CAOP. Hiervoor zijn interviews gehouden met leden en oud-leden van de commissie (16 personen), alsmede personen buiten de commissie (8 personen). De bijlage bevat een overzicht van de geïnterviewden.

De conceptrapportage is aan alle geïnterviewden voorgelegd met de vraag of er feitelijke onjuistheden in staan en of zij zich herkennen in het verslag. Bij de bespreking van het rapport hebben de commissieleden aangegeven zich te herkennen in het rapport en de door de rapporteurs getrokken conclusies en aanbevelingen. Op- en aanmerkingen zijn door de rapporteurs in de definitieve versie van de rapportage verwerkt. Op verzoek van de commissieleden is een discussieparagraaf aan het einde van dit rapport toegevoegd. Deze paragraaf bevat, op basis van de ervaringen van de commissie, enkele lessen waar de commissie graag in het bijzonder de aandacht op vestigt.

Doel van de zelfreflectie en onderzoeksvragen

In navolging van het vergaderingsverslag van 8 oktober jl. van de paritaire commissie Chroom-6 is het doel van de zelfreflectie als volgt:

Inzicht geven in de wijze waarop de commissie invulling heeft gegeven aan haar door de minister opgedragen doelstelling voor een "onafhankelijke en maatschappelijke begeleiding van het onderzoek aangaande de arbeidsomstandigheden bij de voormalige POMS-sites en het gebruik van CARC en Chroom-6 houdende stoffen bij defensie".

Hiervoor zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Was de organisatie en samenstelling van de commissie adequaat in het licht van de doelstelling en taken van de commissie?
2. Was de werkwijze van de commissie adequaat in het licht van de doelstelling en taken van de commissie?
3. In hoeverre heeft de commissie impact gehad met haar adviezen voor zover die voortvloeien uit de taken die bij de commissie zijn belegd?
4. Welke lessen zijn er uit het functioneren van de commissie te trekken? Wat zou men willen behouden voor eventueel toekomstige commissies? Welke zaken zouden anders moeten?

Bevindingen

Deze paragraaf bevat op basis van de interviews de antwoorden op de onderzoeksvragen.

Samenstelling van de paritaire commissie

Als compleet ervaren

Over de samenstelling van de commissie zijn de geïnterviewden eenduidig positief. Dit positieve oordeel betreft met name de paritaire samenstelling, met een onafhankelijk voorzitter, onafhankelijk expert en communicatie-expert en daarnaast het RIVM als deelnemer[5] aan de vergaderingen en de ondersteuning door het CAOP. In de praktijk is de combinatie van belanghebbende partijen en experts als compleet ervaren. Ook vulden de leden elkaar goed aan qua kennis en ervaring (complementariteit).

Mensen maken de commissie

Mensen maken de commissie, is uit de gesprekken naar voren gekomen. Van meet af aan was sprake van betrokkenheid van alle leden, de bereidheid om naar elkaars perspectief te kijken, met respect voor elkaars positie. Er is geïnvesteerd in de persoonlijke relaties, wat heeft bijgedragen aan het onderling vertrouwen. De goede samenwerking is wel genoemd als een van de krachtigste punten van het goede functioneren van de commissie.

Paritaire karakter

Door samen deel uit te maken van de commissie voelden partijen zich gezamenlijk verantwoordelijk voor de opdracht van de commissie en hebben ze zich gecommitteerd aan het eindresultaat. Bevindingen van de commissie waren gedragen door zowel de werkgevers- als de werknemersvertegenwoordiging. De paritaire samenstelling heeft geleid tot een door alle partijen gedragen resultaat dat heeft gediend als fundament voor een evenwichtige regeling.

[5] Formeel – volgens het instellingsbesluit van de paritaire commissie –was het RIVM toehoorder, in de praktijk vervulden zij een actieve rol in de vergaderingen, in het bijzonder waar het de toelichting op resultaten van het onderzoek betrof.

De vakbonden hebben een actieve rol vervuld in het creëren van draagvlak voor het onderzoek en de uitkomsten daarvan bij hun achterban. Het paritaire karakter van de commissie laat zien dat op het vlak van arbeidsomstandigheden en zorgplicht de werkgever samen met de vakbonden tot resultaat kunnen komen. Belangrijk was hierin dat de leden van de commissie over voldoende mandaat beschikten namens hun organisaties.

Onafhankelijke voorzitter, communicatieadviseur en wetenschappelijk expert

Bij het instellen van de commissie was duidelijk dat, mede vanwege het politiek gevoelige dossier, behoefte bestond aan een *onafhankelijk voorzitter,* iemand die boven de partijen en voor de resultaten van de commissie kan staan, met oog voor onderliggende belangen. Door zijn bestuurlijke ervaring, verleden als vakbondsman en kennis op het terrein van arbeidsomstandigheden was Dr. R. L. (Ruud) Vreeman voor zowel de werkgever als werknemerspartijen een goede keuze. Zijn betrokkenheid bij het onderwerp en de bevlogenheid die de voorzitter uitstraalde, droegen – volgens de geïnterviewden - bij aan een gevoel van gezamenlijkheid in de commissie.

De aanwezigheid van een onafhankelijk *communicatieadviseur* drs. D (Dig) Istha) aan de commissie is van grote meerwaarde geweest. Het verwoorden van uitkomsten naar de verschillende doelgroepen vergde tijd en precisie. Leden van de communicatie-werkgroep vanuit Defensie, de bonden en het RIVM hebben hieraan eveneens bijgedragen. Tevens vervulde de communicatieadviseur een rol in de strategische communicatie en het positioneren van de commissie in het maatschappelijk debat en naar de politiek.

De onafhankelijk *wetenschappelijk expert* Prof. Dr. W.R.F (Wilfried) Notten (emeritus-hoogleraar toxicologie) fungeerde als trait-d'union tussen de commissie en de inhoudelijke klankbordgroep chroom-6 in arbeidssituaties, van het RIVM. Als lid van de commissie én gastlid van de klankbordgroep van het onderzoek kon hij, in aanvulling op de mondelinge toelichting door onderzoekers van het RIVM, het proces en uitkomsten van het onderzoek waar nodig toelichten. Omgekeerd gaf hij in de klankbordgroep waar nodig toelichting op de beraadslagingen van de commissie. Zijn inhoudelijke expertise en ervaring met soortgelijke trajecten waren voor de commissie van grote toegevoegde waarde.

Fysieke bijeenkomsten

Fysieke bijeenkomsten van de commissie waren belangrijk voor de leden om elkaar te leren kennen en een basis van vertrouwen te creëren. Vertrouwen en de bereidheid om elkaar tegemoet te komen zijn nodig om tot open, niet-formele – van tijd tot tijd stevige – discussies te komen en vervolgens tot gedragen conclusies en aanbevelingen.

Aanwezigheid van RIVM bij vergaderingen

De aanwezigheid van de onderzoekers van het RIVM aan de vergaderingen van de commissie bleek een belangrijke voorwaarde voor het functioneren van de commissie. Zij konden hun rapporten toelichten, eerste reacties opvangen, vervolgstappen, voortgang en planning bespreken. Dit vergrootte bij de commissie het begrip van en inzicht in de onderzoeksresultaten.

Secretariële ondersteuning door het CAOP

Gezien de opdracht van de commissie om zorg te dragen voor een onafhankelijke begeleiding van onderzoek, lag het voor de hand om het secretariaat buiten Defensie te plaatsen. Doordat de ondersteuning van het sectoroverleg Defensie reeds bij het CAOP was belegd, werd ervoor gekozen om de secretariële ondersteuning van de commissie bij het CAOP onder te brengen.

Werkwijze

Uitgaande van de doelstelling en organisatie zoals hiervoor geschetst, heeft de commissie de haar opgedragen taken uitgevoerd (zie bijlage voor overzicht van de taken van de commissie).

Rolduidelijkheid

Het was volgens alle geïnterviewden duidelijk welke taken de commissie had en welke rollen de betrokken partijen daarin hadden:

- De commissie was inhoudelijk opdrachtgever van het onderzoek, en zorgde voor de inhoudelijke begeleiding, prioritering van onderzoeksvragen en deelonderzoeken. De commissie had een bufferfunctie tussen Defensie als formele opdrachtgever van het onderzoek en het RIVM als uitvoerder van het onderzoek. De aanwezigheid van het RIVM in de commissievergaderingen bood de commissieleden de mogelijheid om nadere toelichting te krijgen op uitkomsten van het onderzoek.
- Het wetenschappelijk onderzoek is door c.q. onder leiding van het RIVM uitgevoerd, daarbij kritisch begeleid door een interne klankbordgroep. Het RIVM rapporteerde aan de commissie. De klankbordgroep van het onderzoek stond los van de commissie.
- De wetenschappelijke rapportage van het RIVM stond los van het maatschappelijk advies dat de commissie heeft opgesteld op basis van de uitkomsten van het onderzoek. Het RIVM had daar geen directe rol in. De wetenschappelijk expert in de commissie vervulde een belangrijke rol in de duiding van de uitkomsten.
- Het opstellen van de uitkeringsregeling viel buiten de taken van de commissie.

Proces

De paritaire commissie heeft onafhankelijk kunnen werken. Er zijn geen signalen dat de commissie onvoldoende mandaat had of dat taken ontbraken. Ook de aanvullende onderzoeken die in gang zijn gezet, bleven binnen het mandaat van de commissie. Deze aanvullende onderzoeken betroffen: (i) Haalbaarheid epi-onderzoek, (ii) Advies deskundigenberaad over persoonlijk gezondheidskundig consult, en (iii) Haalbaarheid en uitvoering meta-analyses.

Enkele commissieleden, waaronder de voorzitter, hebben daarnaast op persoonlijke titel aandacht gevraagd voor gevaarlijke stoffen als een maatschappelijk probleem dat ook in andere sectoren speelt.

Enkele geïnterviewden merken op dat als gevolg van de verschillende verantwoordelijkheden van de verschillende partijen (paritaire commissie – RIVM – klankbordgroep) het verwerken van op- en aanmerkingen op de conceptrapportages van het RIVM soms tijdrovend was. Het opstellen van een toegankelijke rapportage en de communicatie daarover kostte ook tijd.

De commissievergaderingen verliepen prettig en waren steeds goed voorbereid. De overlegfrequentie was prima, waar nodig werd vaker vergaderd. Er is een aantal heisessies geweest om dieper op rapporten in te gaan of vooruit te kijken.

Van onderhandeling naar samenwerking

De rol die de werkgevers- en werknemerspartijen in de commissie hebben vervuld, is een andere dan zij traditioneel gewend zijn. Meerdere geïnterviewden typeren dit als een ontwikkeling van een ‘onderhandelingscultuur’ naar een ‘samenwerkingscultuur’. Dat was in het begin wennen. Een duidelijke afbakening van taken heeft hierin geholpen. Geïnterviewden spreken hun waardering uit voor de constructieve wijze waarop de verschillende partijen binnen de commissie met het onderzoek zijn omgegaan. De taak om invulling te geven aan de aanbeveling van de commissie om te komen tot een collectieve uitkeringsregeling is door de sociale partners opgepakt. De rechtspositionele regeling is binnen het Sector Overleg Defensie (Defensie en vakbonden) besproken en vastgesteld; zij het buiten het arbeidsvoorwaardenoverleg .

Meer tijd nodig dan gedacht

De werkzaamheden van de commissie hebben langer geduurd dan verwacht. Belangrijkste oorzaak was de complexiteit van de onderzoeken die door het RIVM zijn uitgevoerd, zowel methodologisch (o.a. afbakening van functies en ziektes) als wat betreft het omgaan met persoonsgevoelige informatie. Ook was op voorhand niet duidelijk welke zaken het onderzoek allemaal zou tegenkomen. Het geduld van menigeen, niet in de laatste plaats van de betrokken oud-medewerkers en nabestaanden zelf, is dan ook behoorlijk op de proef gesteld.

Niettemin zijn alle geïnterviewden het erover eens dat aan kwaliteit en zorgvuldigheid terecht prioriteit gegeven is boven de snelheid van het onderzoek. Over de doorlooptijd van het onderzoek is het RIVM altijd helder geweest. Het opstarten van de commissie vergde enige tijd; het probleem van gevaarlijke stoffen speelde ook in andere sectoren waardoor kennisinstituten tegen hun capaciteitsgrens aanliepen.

Heldere communicatie

Aan het begin van het onderzoek en na afronding ervan zijn informatiebijeenkomsten georganiseerd voor slachtoffers en nabestaanden. De commissie had een belangrijke rol in het vertalen van wetenschappelijke uitkomsten naar concrete aanbevelingen en conclusies, in

duidelijke niet-wetenschappelijke taal. Naast de communicatieadviseur vervulden het RIVM en CAOP hierin een nuttige ondersteunende rol.

Om de communicatie naar de verschillende doelgroepen en achterbannen in goede banen te leiden was een communicatiegroep ingesteld. De vakbonden hadden een belangrijke rol in het communiceren over het onderzoek naar hun achterban en het creëren van draagvlak. Dit was belangrijk omdat er bij aanvang van het onderzoek enige argwaan bestond tegen de wijze waarop het onderzoek zou worden uitgevoerd (Defensie als overheidswerkgever en RIVM als rijksinstituut). Het Informatiepunt Chroom-6 Defensie was een belangrijke schakel in de communicatie en het contact met de melders (zie verder hieronder bij informatiepunt).

Daarnaast zijn er door de Vaste Kamer Commissie enkele technische briefings en rondetafelgesprekken waarin met name RIVM een toelichting kon geven op het onderzoek.

Ondersteuning door CAOP

Over de ondersteuning door het CAOP zijn de geïnterviewden positief. Administratief was alles op orde en transparant. Personele continuïteit in de ambtelijke ondersteuning is als waardevol ervaren. Dit geldt in het bijzonder ook voor het Informatiepunt Chroom-6. Naast het feit dat het informatiepunt onafhankelijk van Defensie is belegd, draagt dit bij aan vertrouwen onder (oud-) medewerkers, die steeds met dezelfde personen contact kunnen hebben.

Informatiepunt

De commissie is eigenaar van het Informatiepunt Chroom-6 Defensie, door het CAOP beheerd. De geïnterviewden noemen het informatiepunt een belangrijke factor voor het creëren van vertrouwen bij de melders. Het informatiepunt is waardevol als hét loket voor alle vragen. Vanuit het informatiepunt kunnen melders snel worden begeleid naar organisaties of instanties die de vraag kunnen beantwoorden of de melder kunnen helpen met een hulpvraag. Persoonlijk contact met de melders is hierbij van groot belang, zeker wanneer de gesprekken emotioneel zijn en mensen soms gefrustreerd of boos zijn. Via het informatiepunt bestaat er een directe relatie tussen de commissie en de melders. Het informatiepunt is ook benut om vragen aan melders te stellen, zowel op verzoek van de RIVM-onderzoekers als van Defensie, om in contact te komen met melders. De onafhankelijk website van het informatiepunt was en is een belangrijk instrument in de communicatie over Chroom-6. Het informatiepunt zal vooralsnog blijven bestaan, ook als de commissie haar werkzaamheden heeft beëindigd.

Resultaat
Over het geheel genomen zijn de geïnterviewden tevreden over het het proces en de resultaten van het opgeleverde onderzoek en de aanbevelingen van de commissie. Vooral de gezamenlijkheid daarin wordt positief gewaardeerd. De voormalig staatssecretaris heeft de aanbevelingen van de commissie volledig overgenomen.

Impact

Vanwege het relatief unieke karakter van de commissie (mandaat, samenstelling en werkwijze) is het relevant om de impact[6] van de commissie breder op te vatten dan het begeleiden van de uitvoering van het onderzoek, en de daarmee verbonden informerende en adviserende taak. De commissie heeft ook meer indirect impact gehad, in sociaal, politiek-bestuurlijk, bedrijfskundig en technologisch opzicht. In onderstaande beschrijving van de impact is het perspectief dat van de commissieleden zelf. Zoals opgemerkt, zijn geen buitenstaanders geïnterviewd, uitgezonderd enkele betrokken ambtenaren bij het ministerie en de (voormalig) staatssecretaris.

In algemene zin zijn – naar de mening van de geïnterviewden - de adviezen van de commissie serieus genomen door de bewindslieden en is aan alle adviezen opvolging gegeven. Zo gesteld heeft de commissie met haar adviezen impact gehad. Samenstelling en onafhankelijke werkwijze van de commissie, de hoogwaardige kwaliteit van het onderzoek, en de maatschappelijke urgentie van Chroom-6 als gevaarlijke stof vormen hiervan de basis. Ook het feit dat de aanbevelingen van de commissie, in navolging van haar opdracht, direct aan de staatssecretaris waren gericht, speelde hierin een belangrijke rol.

De paritaire commissie heeft met haar werkzaamheden volgens de geïnterviewden op de volgende zaken **directe impact** gehad:

- *Collectieve uitkeringsregeling*

De belangrijkste directe impact van de commissie betreft de totstandkoming van een collectieve uitkeringsregeling. De regeling zelf is buiten de commissie tot stand gekomen, maar vloeit direct voort uit een aanbeveling van de commissie aan de staatssecretaris. Voor de slachtoffers betekent de regeling dat zij op een relatief eenvoudige wijze aanspraak kunnen maken op een uitkering, zonder in detail bewijzen te hoeven leveren in hoeverre ze zijn blootgesteld aan Chroom-6. Daarnaast kunnen zij een individuele schadeclaim indienen.

[6] We gebruiken de term impact in plaats van doeltreffendheid, om aan te geven dat de taken van de commissie niet een specifieke activiteit (of interventie) met een beoogd effect betreffen, maar primair informerend en adviserend van aard zijn, op basis van (begeleiding van) een deugdelijk en onafhankelijk onderzoek.

- *Werkgeverschap*

De commissie constateert dat de zorg van Defensie voor een veilige werkomgeving te kort is geschoten. Naast de collectieve uitkeringsregeling adviseert de commissie om aandacht te hebben voor nazorg van mogelijke slachtoffers en hun nabestaanden. Ook roept de commissie op om op alle niveaus bij Defensie optimale aandacht te geven aan veiligheid op de werkplek.

De aanbevelingen van de commissie speelden een rol in het agenderen van veiligheid als een belangrijk organisatieprincipe voor Defensie. Volgens sommigen is dit een trendbreuk ten opzichte van het verleden waarin voor arbeidsomstandigheden bij Defensie minder aandacht bestond. Anderen wijzen erop dat er bij Defensie en elders in de samenleving al eerder aandacht bestond voor veilig en gezond werken in het algemeen en met gevaarlijke stoffen in het bijzonder, maar dat met name de bezuinigingen een belemmering waren voor voldoende structurele verbeteringen. Borging van de aandacht voor veilig werken is dan ook belangrijk.

In het verlengde van bewustwording van de risico's van het werken met gevaarlijke stoffen is er binnen Defensie meer aandacht gekomen voor de verantwoordelijkheden, voor de ondersteuning daarbij (bijvoorbeeld door de bedrijfsarts) en de waarborgen die de organisatie als werkgever moet bieden voor een veilige werkomgeving. Een en ander heeft (in 2018) geleid tot de oprichting van een aparte Directie Veiligheid en van de Inspectie Veiligheid Defensie en tot de versterking van de deskundigheid bij de defensieonderdelen.

- *Arbobeleid Defensie*

De commissie vraagt in haar conclusies en adviezen (d.d. april 2021) expliciet aandacht voor de arbeidsomstandigheden bij Defensie en het werken met gevaarlijke stoffen: "De Paritaire Commissie adviseert met nadruk om de gezondheidsrisico's als gevolg van blootstelling aan alle gevaarlijke stoffen verder terug te dringen."[7] Naast de instelling van de Directie Veiligheid (2018), heeft de commissie op verschillende manieren specifiek impact gehad op het arbobeleid van Defensie:

- Borging van het (voortbestaan van het) *informatiepunt* Chroom-6.
- *Periodiek medisch onderzoek* voor medewerkers.
- *Extra personele capaciteit* voor gevaarlijke stoffen in de gehele keten, bovenop de extra functies van het plan van aanpak veiligheid.
- Het systematisch zoeken naar *alternatieven voor en vervangen van de meest gevaarlijke stoffen* door de Defensie Materieel Organisatie.
- Het zorgen voor *betere technische/infrastructurele voorzieningen* zoals gereedschappen en spuitcabines.
- Het gebruik van *test-pennen* om Chroom-6 op materieel te detecteren voorafgaand aan bewerkingen zodat de juiste veiligheidsmaatregelen kunnen worden genomen.

[7] Conclusies en Adviezen Paritaire Commissie aanpak problematiek Chroom-6 en CARC

- Het verbeteren van de *blootstellingsregistratie* vanwege reguliere werkzaamheden of in geval van mogelijke blootstelling, waardoor dit wordt vastgelegd in het persoonsdossier.
- In de *opleidingen* bij Defensie is op verschillende manieren aandacht gekomen voor gezond werken, zoals in de initiële opleidingen en in specifieke cursussen zoals de masterclass veiligheid, de safety leadership course voor commandanten en met de verplichte e-learnings over veilig werken met Chroom-6 en gevaarlijke stoffen.
- Het *opleiden van veiligheidsfunctionarissen* tot middelbare arbeidhygiënist met expertise op het gebied van gevaarlijke stoffen.

- *Kanaliseren van maatschappelijke aandacht*

De instelling van de commissie heeft volgens enkele geïnterviewden in de beginfase een rol gespeeld in het kanaliseren van de maatschappelijke aandacht en alle emoties die het dossier van Chroom-6 teweeg bracht. Ook de bijeenkomsten die met (oud-)medewerkers, nabestaanden en andere betrokkenen zijn gehouden hebben hieraan bijgedragen.

Naast de directe impacts die voortvloeien uit de adviezen van de commissie, is ook een aantal **indirecte impacts** aan te wijzen. Deze vloeien niet direct voort uit het bestaan van de commissie, maar worden door betrokkenen, zowel binnen als buiten de commissie, daarmee wel in verband gebracht.

- *Bewustwording van risico's van het werken met gevaarlijke stoffen*

Vanaf het moment dat de commissie is ingesteld en het het RIVM het onderzoek had opgestart, zijn de risico's die samenhangen met het werken met gevaarlijke stoffen bij Defensie hoog op de agenda geplaatst. Er is meer aandacht gekomen voor gezond en veilig werken en preventie. In bredere zin is er bij Defensie meer aandacht gekomen voor het werken in risicovolle situaties. Op landelijk niveau is hier ook aandacht voor gekomen doordat de voorzitter en andere commissieleden zich met de resultaten van het onderzoek nadrukkelijk tot de politiek hebben gericht.

- *Landelijk expertisecentrum beroepsziekten i.o.*

De kennis en ervaringen van de commissie Chroom-6 hebben een rol gespeeld bij de ontwikkelingen voor een landelijk expertisecentrum beroepsziekten. De ervaringen bij Defensie met Chroom-6 bleken niet uniek. Het advies van de Onafhankelijke Commissie tROM/Tilburg Chroom-6 is aanleiding geweest voor de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid om langs de lijn van adviescommissies de schadeafhandeling bij beroepsziekten te vergemakkelijken (advies commissie Heerts)[8] en de kennisinfrastructuur rondom stoffengerelateerde beroepsziekten te verbeteren (advies commissie Heerts).[9] In reactie op de

[8] Zie: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/14/rapport-commissie-vsab
[9] Zie: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/04/15/advies-verkenning-kennisinfrastructuur-stoffengerelateerde-beroepsziekten

adviezen van de commissie Heerts heeft de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer laten weten dat er een landelijke Regeling tegemoetkoming stoffengerelateerde beroepsziekten komt, een kwartiermaker is aangesteld voor de inrichting van het Landelijk Expertisecentrum voor Stoffengerelateerde Beroepsziekten (Lexces) en de arboregelgeving op het gebied van gevaarlijke stoffen zal worden aangescherpt. De geïnterviewden benadrukken in deze de rol van de voorzitter die politiek-bestuurlijke aandacht heeft gevraagd voor stoffengerelateerde beroepsziekten. Ook de netwerken van andere commissieleden, waaronder die van Defensie en de vakbondsvertegenwoordigers, hebben hierbij een rol gespeeld.

- *Voorbeeldwerking voor aanpak andere incidenten Chroom-6*

De onderzoeken die Defensie heeft laten uitvoeren naar de schadelijke gevolgen van blootstelling aan Chroom-6 hebben voor meer organisaties die met Chroom-6-problematiek te maken hadden, als voorbeeld gediend. Voorbeelden hiervan zijn: NS, tROM/Tilburg en KLM. De aanpak en werkwijze verschilt met die van de paritaire commissie Chroom-6. Niettemin stellen diverse geïnterviewden dat de impact van de commissie op het vlak van onderzoek, bewijsvoering (causaliteitstoetsing), en de invulling van een uitkeringsregeling groot is.

Lessen

Succesvoorwaarden

Voorgaande zelfreflectie laat zien dat er een aantal succesvoorwaarden zijn geweest voor de werkwijze van de commissie:

- De paritaire vertegenwoordiging
- Een onafhankelijk voorzitter, een onafhankelijke communicatieadviseur en een onafhankelijk wetenschappelijk expert;
- Een onafhankelijke positie van de commissie, ook als eigenaar van het Informatiepunt
- Betrokken leden met voldoende mandaat namens hun organisatie;
- Kwaliteit (van onderzoek) stellen boven snelheid van het onderzoek;
- Goede onderlinge werkrelaties;
- Fysieke bijeenkomsten.

Naast deze succesvoorwaarden zijn in de interviews met de commissieleden nog andere lessen genoemd:

Expertise en ondersteuning

- Naast de paritaire samenstelling van de commissie vormt de expertise van de individuele leden een succesfactor. Vanuit Defensie, de bonden en het RIVM brachten leden en toehoorders expertise mee op het vlak van Arbozaken en beroepsziekten, beleid, het politieke speelveld, juridische zaken en arbeidsvoorwaarden. De leden vulden elkaar

hierin aan. Voor toekomstige commissies zou kunnen worden overwogen om op voorhand een profielschets met benodigde expertise te maken.
- Waar nodig heeft de commissie experts van buiten gevraagd bepaalde complexe onderwerpen tijdens een vergadering toe te lichten. Dit werkt in veel gevallen beter dan externen een rapport laten schrijven.
- Het loont om bij aanvang van een commissie vooruit te kijken en na te denken over de benodigde ondersteuning, bijvoorbeeld op het vlak van ICT en het omgaan met data en privacy. Door hierop te anticiperen is er meer tijd om de ondersteuning en het hiervoor benodigde budget te organiseren en kan sneller voortgang worden geboekt.

Doel en onderlinge rollen vooropstellen

- Steeds de (mogelijke) slachtoffers en hun naasten centraal (blijven) stellen.
- Continu alert blijven op ieders rol, bijvoorbeeld de rol van het RIVM als onafhankelijk onderzoeker. De voorzitter heeft een belangrijke rol in het bewaken van deze rolvastheid.

Borging

- De borging van kennis en opgedane lessen door de paritaire commissie kan als les dienen voor toekomstige, vergelijkbare commissies. Deze zelfreflectie kan hier deels toe dienen. Daarnaast is de suggestie gedaan om een ‘draaiboek’ op te stellen, waarin aandacht voor het effectief organiseren van bijeenkomsten en het communiceren naar en betrekken van de doelgroep. De borging daarvan is van belang om te voorkomen dat het wiel een volgende keer opnieuw uitgevonden moet worden wanneer in de toekomst een soortgelijke commissie wordt ingesteld.
- De kennis en ervaring vanuit de commissie kan in de toekomst van belang zijn voor Defensie. Deze dienen bewaard te blijven, en kunnen relevant zijn voor andere organisaties die met vergelijkbare problematiek te maken hebben.
- In navolging van het advies van de commissie heeft de staatssecretaris besloten de commissie in dezelfde samenstelling, maar met een gewijzigde en beperktere taakstelling, voort te zetten. De commissie zal minder frequent bijeenkomen, maar zal wel de ontwikkelingen volgen en waar nodig kunnen adviseren. De verwachting is dat de commissie uiterlijk 1 juli 2023 kan worden opgeheven, waarna de dan nog resterende taken zullen worden belegd in de staande organisatie. Dit is mede afhankelijk van “meer duidelijkheid over mogelijke consequenties van de oprichting van het Landelijk Expertise Centrum Stoffengerelateerde Beroepsziekten (LEXCES) voor Defensie en over hoe de rijksbrede Tegemoetkomingsregeling zich verhoudt tot de Uitkeringsregeling van Defensie.” [10]

[10] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/02/02/kamerbrief-met-recente-ontwikkelingen-chroom-6-en-hdi---gezondheidseffecten-mogelijkheden-meta-analyse-uitkeringsregeling-en-coulanceregeling-taken-paritaire-commissie

Communicatie

- In de communicatie naar betrokkenen is het van belang het juiste taalniveau te hanteren.
- Kleinschalige bijeenkomsten en persoonlijke contacten met de slachtoffers verdienen de voorkeur boven (grootschalige) bijeenkomsten.
- Wanneer daar aanleiding toe is, is het goed om als werkgever volmondig verontschuldigingen te maken, zonder mitsen of maren.

Discussie

De commissie heeft de conceptversies van het voorliggende rapport besproken. Zij kan zich vinden in de conclusies en aanbevelingen die door de rapporteurs zijn opgesteld. Aanvullend is de commissie van mening dat de werkwijze van de commissie een aantal vernieuwende inzichten heeft opgeleverd voor de manier waarop werkgever- en werknemersvertegenwoordigers hun dialoog en verantwoordelijkheid kunnen organiseren. Dit is met name relevant voor (vergelijkbare) complexe situaties waarin aansprakelijkheid, verantwoordelijkheid en de kennisbasis niet op voorhand duidelijk zijn. De commissie brengt deze inzichten graag onder de aandacht van werkgevers- en werknemerspartijen om de gekozen werkwijze ook in de toekomst serieus te overwegen in vergelijkbare situaties.

De vernieuwende inzichten van de commissie spitsen zich toe op de volgende onderdelen: (1) gedeeld probleemeigenaarschap, (2) onafhankelijke werkwijze (3) transparantie, (4) een veilig vergadercultuur, (5) evidence-based arbobeleid. Onderstaand lichten we deze kort toe.

Gedeeld probleemeigenaarschap

De commissie is vertrokken vanuit het besef bij werkgever en werknemerspartijen dat beide partijen niet genoeg kennis in huis hebben om de complexe vragen afdoend te kunnen beantwoorden. Hierdoor bestond er een gedeeld eigenaarschap van het probleem en een gedeeld belang in het oplossen hiervan. Dit heeft zich vertaald in een gemeenschappelijk gedragen probleemdefinitie, wat de basis vormde voor de taak van de commissie en aan het RIVM voor de uitvoering van onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek.

Onafhankelijke werkwijze

De paritaire samenstelling van de commissie, met een onafhankelijk voorzitter, ondersteund door een communicatiedeskundige en een onafhankelijk wetenschappelijk expert vormden de basis om op een onafhankelijke wijze uitvoering te geven aan de aan de commissie opgedragen taken.

Transparantie

Op basis van haar onafhankelijke positie kon de commissie op transparante en directe wijze communiceren met alle betrokkenen over de voortgang en uitkomsten van het onderzoek, en de aanbevelingen. Deze directe communicatie is een wezenlijk onderdeel van de werkwijze van de commissie. Denk daarbij aan nieuwsbrieven, informatiebijeenkomsten en een toegankelijk laagdrempelig informatieloket. Ook betrokkenheid vanuit de politiek op uiteenlopende niveaus

(minister, staatssecretaris en Tweede Kamer) zijn belangrijke elementen in de communicatie gebleken.

Veilige vergadercultuur

De commissieleden hebben het als bijzonder positief ervaren dat zij hun werk in een veilige vergadercultuur hebben kunnen uitvoeren. Gezien de gevoeligheid van de materie was het prettig om bepaalde zaken eerst in de beslotenheid van de commissievergadering in alle openheid, en soms ook kwetsbaarheid, te bediscussiëren, voordat de resultaten daarvan extern gedeeld werden.

Evidence based

De commissie heeft haar taken op onafhankelijke wijze kunnen uitvoeren, en gedragen door de sociale partners, in de wetenschap dat onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek de kennis leverde voor gemeenschappelijk gedragen aanbevelingen. De uitkomsten van de wetenschappelijk onderzoeken die door het RIVM zijn uitgevoerd, gaven inzichten in de risico's die verbonden zijn aan het werken met gevaarlijke stoffen en de preventieve maatregelen die ter voorkoming daarvoor genomen kunnen worden. Hiermee is op basis van wetenschappelijk onderzoek verkregen inzichten een belangrijke bijdrage geleverd aan de onderbouwing van beter arbobeleid bij Defensie.

Bijlage 1: Artikel 2 Taken en bevoegdheden van de paritaire commissie Chroom-VI[11]

1. Ten aanzien van de onderzoeken die betrekking hebben op de arbeidsomstandigheden bij de voormalige POMS-sites en het gebruik van chroom VI houdende stoffen binnen Defensie in het algemeen heeft de commissie de volgende taken;

a. het adviseren van de minister ten aanzien van: (1) het afbakenen en uitbreiden van de opdracht; (2) de consequenties van de uitkomsten van de onderzoeken, inclusief structurele ARBO-zaken gerelateerd aan de problematiek van het gebruik van chroom VI houdende stoffen bij Defensie;
b. het adviseren van de betrokken onderzoeksinstellingen ten aanzien van de onderzoeksplannen, inclusief de kwaliteitsaspecten daarvan;
c. het vaststellen van de onderzoeksvragen;
d. het prioriteren van de deelonderzoeken;
e. het bewaken van het proces van het onderzoek en het bevorderen van de voortgang van het onderzoek, zonder de onafhankelijke uitvoering te beïnvloeden;

2. De commissie heeft de volgende overige taken;

a. het informeren over de voortgang en de uitkomsten van de onderzoeken van de voorzitter en de leden van het Sector Overleg Defensie en de bevoegde medezeggenschapscommissies;
b. het adviseren van de voorzitter en de leden van het Sector Overleg Defensie over rechtspositionele aangelegenheden die een relatie hebben met de problematiek van de arbeidsomstandigheden bij de voormalige POMS-sites en het gebruik van chroom VI houdende stoffen bij Defensie.

3. De commissie is voorts bevoegd tot;

a. het bevragen van het dienstonderdeel van defensie dat met de ondersteuning van het onderzoek is belast;
b. het aansturen van de dienstverlening door het CAOP als informatiepunt;
c. het vragen om inlichtingen en advies aan (voormalig) defensiepersoneel, externe deskundigen, of andere relevante personen en onderzoeksinstituten in het kader van de problematiek van het gebruik van chroom VI houdende stoffen bij Defensie.

[11] Bron: https://puc.overheid.nl/mp-bundels/doc/PUC_325000040000_10/1/

Bijlage 2: Overzicht van geïnterviewden

Commissieleden namens Defensie	Eerdere commissieleden namens Defensie	Defensie CEAG (geen commissielid)	Commissieleden namens de Vakbonden	Namens RIVM (onderzoekers)	Onafhankelijken	Secretariaat en informatiepunt
					Dhr. dr. R.L. Vreeman (Ruud) Voorzitter	
	Mw. drs. B. Visser (Barbara)					

NB1: Cursief: eerder betrokken leden bij de commissie
NB2: Mw. B. Visser is geïnterviewd in haar rol als voormalig staatssecretaris van Defensie
NB3: [redacted] is niet geïnterviewd, maar heeft wel commentaar geleverd op de conceptversie van het rapport